

Spomladi ali kadar koli imata gospodar ali gospodinja čas, naj se pa nareja domači kis takole: Vse kar se je gnjilega nabralo, naj se zmučká z roko, potem naj se enmalo deževnice prilije in skozi pert spreša. Ta sadni sok naj se vlije v čedno posodo in pustí 2 do 4 dni stati, da se vsa goščava in nesnaga zgorej zbere in potem naj se posname. Tako očiščenemu soku naj se pridene nekoliko kisove maternice, če je je kaj pri hiši, ali pa perišče drobno stolčnega graha, in se v pripravi posodi postavi v gorko hišo. V 4 ali 6 tednih je dober in čist kis gotov brez vsega gnjilega okusa, kateri popolnoma zgine, kadar se je žonta skisala.

Hoh. W.

Starozgodovinski pomenki.

O istrijskih božanstvih.

III.

Spisal Davorin Terstenjak.

Čuli smo, da po Justinu so Kolharji mesto Pola zidali ¹⁾ in da so ti Kolharji po Herodotu bili egiptiškega rodú. Herodot je Kolharje posebno iz tega vzroka za Egipčane razglasil, ker je pri njih obrezovanje navadno bilo. Herodotu soglasujejo Strabo, Valeri Flaccus, Diodor in Ammian Marcellin ²⁾. Vendar obrezovanje ni samo pri starih Egipčanih ³⁾ navadno bilo, temoč tudi pri drugih rodovih juterne dežele, zato dandanašnji zgodovinopisci, kakor Kortüm ⁴⁾ Kolharje za Feničane imajo. Po rimskih in gerških pisateljih so se bili Kolharji v Istrii naselili o dóbi Argonautov ⁵⁾ (1250 pred Krist.) Koliko je v tem resničnega, naj drugi preiskujejo. Mogoče pa je, ker Feničani so že okoli 1100 pred Kristusom mogočno naselbino na južnem koncu Hispanije slavni Gades utemelili. Že 1300 pred Kr. Feničane nahajamo na severnem boku Afrike, kjer so slavno mesto Kartago postavili. Ime Kartago je pokvarjeno iz feniškega Karthad-Ladtha, kar pomeni novo mesto. Ker jih že 1300 pred Kristusom v Afriki najdemo, tedaj so tudi utegnili že prej iz Kanaana tje priti in za Sesostrisa, kateri je živel okoli 1400 pred Kristusom, iz Libije se v Kolhisu naseliti. In po takem bi tudi Herodot prav imel, rekši, da Kolharji so iz Egipta prišli.

Vendar pustimo to tamno vprašanje, saj je nam le dokazati, da so Istrijanci bili Kolharji. Za takošne jih je imel Justin, in božica Eía pričuje, da je bil dobro podučen. Dalje smo vidili, da istrijska Isia bi utegnila biti kolhiška Asia in istrijska Ika feniška Oka ali Onka.

Pa še eno istrijsko božanstvo najdemo, katero pričuje, da so Istrijanci in Kolharji bili Feničani, in to je božica Blaudia, ktera se je tudi polatinčila v Venus Iriea. Lydus ⁶⁾ piše, da so Feničani gerško Aphrodito — Venus Uranio častili pod imenom Blatta, in pripoveduje, da Blatta pomeni purpurea. Znano je, kako so gerški in latinski pisatelji ptuje imena napačno sporočevali, zato se nam ne smé smešno zdeti, ako se Blaudia pri Lydu veli Blatta. Tudi utegne Blaudia biti narečja različnost. Rekel sem pred, da je Blaudia prestavljena v Venus Iriea in imam sledeči razlog. Lucian ⁷⁾, rojen Syrec, piše od neke syrofeniške božice, ktera je imela okoli telesa pas Venere Uranie, na glavi žarno krono in okoli vrata različno barvane zlate plošice (vielfarbige Goldbleche); na glavi je imela kamen, kateri

se je ponoči tako svetel, ko da bi vsa kontina ¹⁾ bila z lučjo razsvetljena. Tudi podnevi je kamen imel ognjeno podobo. Ker je v veri starih Feničanov vladal sabei-izem, je feniška Venus Blatta brez dvombe osebljena (personificirana) kakošna lučna prikazen in znabiti ravno mavra — Iris, utegnilo bi tedaj blatta pomeniti irieus ne pa purpureus, kakor Lydus piše. Vendar je mogoče, da je Iriea kakošno posebno od Blatte — Blaudie različno božanstvo. (Konec sledí.)

Ogled po kranjskem Gorenskem.

Pot od Ljubljane do Belepeči (Weissenfels).

„Krajna mati
V svojem zlati
Draga naj živi!“

K. Hueber.

Ali si potoval kadaj, dragi bravec, skoz glavno gorensko dolino od Ljubljane proti Kranjski gori in naprej do Belepeči? Je to dolina, rajsko lepa, od ktere sloveči angležki naravoslovec in pisatelj Sir Humphry Davy v svojih potopisih pravi, da je najboljši, kar jih je vidil v Evropi. Če je sloveči Anglež, ki je mnogo sveta vidil in lepih krajev prehodil, o Gorenskem tako razsodbo izustil, naj mi nihče ne zameri, da se v duhu lotim peljati častite bravece našega lista v to dolino. Očitno pa rečem, da primanjkuje peresu mojemu zmožnosti vredno popisati ta resnično rajski kraj naše domovine, in da bi treba bilo tudi, ako bi se kdo lotil natanjčnega popisa, da počasi potuje in mnogo oprasuje, da bi vse natanko pozvedil.

Kar me je narveč spodbujalo, se tega ne ravno lahkega dela podstopiti, so nektare posebne znamenitosti zgornjogorenske strani, od katerih se je dozdej malo, bi rekel, skoraj nič pisalo, čeravno se smejo med bisere kranjske zemlje šteti. Na vsem potovanji od Ljubljane do Belega potoka (Weissenbach), ki v zadnjem koncu gor meji Kranjsko od Koroškega, pa se vidi ob veliki cesti komaj četertinka tiste lepote, s katero je mati narava gorensko stran res neizmerno ozaljšala, in resnične so besede, ki jih je sloveči nemški pesnik J. G. Seidl izustil o domovini naši, rekši: „Kranja! čudovita res si zemlja; ne kakor druge dežele se očém popotnika razprostiraš enaka odperti knjigi, iz ktere listov se zapopadek urno prebrati zamore; ti za nevidljivimi homci skrivaš v nedrijih svojih nepričakovane lepote in imenitne zaklade naravskega bliša; le kdor te prav pozna, zamore te po vrednosti ceniti“. Treba se bo toraj enekrat tudi nam podati od velike ceste na stran, da ne bomo prezerli nobene posebnosti.

Naj bojo te verstice vvod mojega popisa. Zdaj pa stopimo iz Ljubljane.

Ob pričetku Latermanovega drevoreda prestopimo železnico, ktera se skoz to sprehajališče vije na levo, in po kateri se v kratkem dervili bodo bobneči hlaponi memo palače „Radeckove“ proti Terstu; pot naša pak nas pelje ob cesti — do polovice gori v hladni drevoredni senci — proti Šiški. Ta vas se je poslednje leta zlo olepšala, pa primaknila se tudi Ljubljani tako zlo, da menda ne bo več dolgo, da se bo predmestje ljubljansko imenovala; zakaj gotovo se bodo v kratkem še druge nove hiše postavile ob železnici, ki bodo podajale roko omenjeni vasi.

Lepa okolica se razgerne našim očém, ko stopimo iz Šiške in se ozremo proti Gorenskemu. Rodovitno polje se široko razprostira na levo in desno, in razni pridelki pri-

¹⁾ Glej Barth „Deutschlands Urgeschichte“ §. 81.

²⁾ Diodor I., 28. 55. Valer. Flacc. Argonaut. V., 419, Ammian Marcell. XXII. 8, stran 300 Zweibrückner Ausgabe.

³⁾ Glej Joseph c. Appionem II., 13.

⁴⁾ Kortüm „Geschichte der Griech.“ str. 58.

⁵⁾ Vožnjo Argonautov imenuje Kortüm: „einen Seezug der Griechen, aber mit aller Pracht der märchenhaften Abenteuererei ausgeschmückt“. (Kortüm I. c. I. 48.)

⁶⁾ Lydus Excerpta, 19.

⁷⁾ Lucian de Dea Syria.

Za dvojno-versten šeprun moraš tri vervice vzeti, da zamoreš po dve zanjki vštice vkladati in za trojno-versten pa štiri vervice, da slamo, ktere je memo eno-verstnega šepruna za sleherno zanjko manj treba, lahko v tri zanjke ubiraš.

Po gorenskih višavah okrog Sorice se pastir dežja in mraza malo boji, kadar ima on dober klobuk, terden šeprun, nogovice iz domačega sukna in pa cokle, ki jih tudi Sorčani iz lesa kaj lično izdelujejo in se jih sploh doma pri svojih opravilih kot narodne obutve posluževajo. Po bolj nizki ceni in boljše pastirske oprave memo ravno imenovane si ni lahko omisliti. Bolj drago in mnogoslabsko obleko imajo pastirji, kjer ne poznajo cokel in hodijo s kupljenimi dežniki za živino po goščavi, kjer jih mnogokrat polomijo in se do polti premočijo.

Za pastirsko usnjato obutev se dokaj potrosi; če pa pastir cokle nosi, ki se zamorejo s starimi žebli, ki niso za nobeno rabo več, podkovati, ne bo na cokolah čez 30 krajcarjev na leto zapravlil.

Kdor cokle nosi, se ravno z nježno hojo ne more ponašati, ker so težeje in neukretnišje memo čevljev, vendar se jih človek tudi kmalo privadi, in se uterdi, da je poslednjič čverst kot hrast. Od mladih nog uterjen človek šteje mnogo srečnih ur; on se rad vseda v južni sneg; kadar je žejin, ledeno svečico v usta dene, ali pa iz pesti kepo snega poserka, in prost je mnogih nadlog, ki bi na manj uterjenega v enaki zadevi hipoma serdito planile. Mehkužnež je siromak in večjega reveža skorej pod soncem ni memo mehkužnega človeka iz kmetijskega stanú

Že v starodavnih časih so nekteri modri mestni predstojniki pri tistih, ki so želeli med mestjane vversteni biti, na njih roke gledali, če so bile za delo uterjene; pa tudi dandanašnji bi se marsikteri gospodar toliko ne vjedal, če bi bil on, tovaršico zbiraje, saj nekoliko bolj pogledal na njene roke in druge lepe čednosti, kakor pa da je preveč hrepenel po dnarjih in je bil vès zamaknjen v reči, ki so le mehkužnost razodevale. Križnogorski.

Starozgodovinski pomenki.

O istrijskih božanstvih.

III. (Konec.)

Spisal Davorin Terstenjak.

Na ilirskem in italiskem polotoku so gotovo pred indo-europejskimi Gerki, Pelazgi, Iliri in italiskimi raznimi indo-europejskimi rodíči, ktere učeni poznamljajo z imenom „umbroopiške“, stanovale syrofeniške plemena; rad sedaj verjamem, da so to prvi stanovniki južne Europe bili. Eden nar učenejših slediteljev staroitalske zgodovine prof. Theodor Mommsen ¹⁾ razločuje tri prvotne debla (Ursämme) (japygiško, etruskijsko in italisko deblo. Na mesapiškem in kalabriškem polotoku na naj skrajnem južno-izhodnem koncu Italije so stanovali Japygi. Nate častiti čitatelji ostanke njihovega jezika, ktere nam je ohranil napis na nekem kamnu: artahiahi, benarihino dazihonas platorrihi, bollihi.

Kaj nek pomenijo te besede in v ktero jezično rodbino spadajo, ni še nobeden učen mož dognal. Sredino italškega polotoka so posedovali Umbri, Marsi, Samniti, Opici itd. Učeni so temu deblu dali ime italškega. Po jeziku so z Gerki v naj bližnji sorodnosti, Gerk in Italik sta si brata, Kelt in Slovan sta njima strica.

V naj ostrejšem nasprotju k latinskim in sabelskim Italikom kakor tudi k Gerkom je pleme Etruskov. Že telesna postava je razločevala oba naroda. Slike Etruskov kažejo kratke tersate podobe z veliko glavo in debelimi naročaji. Jezik, kolikor ga razumemo, se ravno tako delec razločuje od gerško-italških narečij, kakor jezik slovanski od keltiškega. Ni še učenim mogoče bilo etruskega jezika

h kakošnemu znanemu prikleniti. Že Dionizi je rekel, da Etruski niso z nobenim narodom po jeziku in običajih enaki. Tudi se ne dá določiti, odkod in kadaj so Etruski v Italijo prišli. Stari Kato je terdil, da so z Etruski bili sorodni Reti.

Ravno takošno zmes narodov kakor na italiskem polotoku nahajamo tudi na ilirskem: iranske Pelazgarje, Makedonce in Ilire, indo-ariške Helene, in Kortüm ¹⁾ celó hoče življe izslediti, kteri pričujejo, da so v makedonskih planinah keltiške in iberiške betve stanovale. Iz Julia Firmika smo zvedili, da so v Tracii tudi bili rodovi mongoljske rodbine ²⁾. Kdo so pa bili Paeonci, ktere Dio Casi razločuje od Paeoncov? Ali niso bili soplemeniki malo-a-zija tiških Lyčanov? V lykijskih napisih se nahaja lastno ime Pejan. Pa kam spadajo ti Lyčani? V Lycii je učen Anglež znašel groben napis v lykijskem in gerškem jeziku. Naj ga sem postavim; zna biti, da ga kdo more razrešiti.

Äväea	ärafaea	mäte	prenafatii
Tó	μημηα	τόδε	διοποήσατο
Ta	grob	tukaj	je postavil
Sedärea	Päianä	tedäeme	irppe ätte äöve
Σιδαριος	Παιάνιος	υίος	εάντιω
Sedarea	Pajana	sin	sebi samemu
lade	äive	sä	tedäeme ööe ä lää
και τη	γυναικι	και	υίω ουκ άλλοις
in	ženi	in	sinu ne drugim ³⁾ .

V tem napisu je lastno ime Päjan. Je li v kakošni razmeri do imena Paeoncov? V ktero jezično rodbino spadajo te besede?

V finskem jeziku evel pomeñi mati; tū pa najdemo äiva = žena ⁴⁾!!

Kolikor bolje bodemo spoznali zgodovino in starotine Noričanom sosednih narodov, toliko bolje se bodemo prepričali, da noriške starotine niso sorodne ne s traškimi, ne keltiški, ne istrijskimi, ne etruskimi, marveč da so slovanske. Ker pa vidimo, da so v južni Europi narodi raznih rodbin stanovali, tedaj tudi ne bodemo več dvomili o tem, da je mogoče, da so stanovali Slovani med jadranskim morjem in tatranskimi gorami.

Ogled po kranjskem Gorenskem.

Pot od Ljubljane do Belepečí (Weissenfels).

(Dalje.)

Po lepi ravni cesti se dospè v dobri pol uri od Šiške v Št. Vid, prijazno vas, ktera leži na obéh stranéh ceste. Ogleda vredna je tukajšna farna cerkev, gotovo ena nar lepših na vsem Kranjskem tako po vunajni kakor tudi po notrajni napravi.

Pri prvih in zadnjih hišah Št. Vida se obrnete stranski cesti na desno. Perva pelje proti Ješci in drugim manjim vasém; — druga pa čez vižmarski pašnik, kjer so navadno o jeseni vojaške vaje, proti novemu mostu pod Šmarno goro in unkraj tega mosta ali proti Šmartnu, Vodiam, Černučam itd., ali po stezi na Šmarno goro, ali pa proti Smljedniku in naprej gor ob levem bregu Save proti Kranju. Velika cesta pa pelje naravnost proti Mednu, kamor se dospè od tod, potem ko se sred poti pri pšenem klancu polje nekoliko navzdol nagne, v treh četertinah ure. Pri Mednu stisneta Šmarnagora in medenski hrib okolico precej zlo skupaj in približali smo se vpervič zdaj k obnožju Save, ki bobni tū čez jezove, napeljevaje

¹⁾ Kortüm l. c. II. 157

²⁾ Glej moj članek „o božanstvu Korantu — Kurentu“ v lanskim Novicah.

³⁾ Glej Fellow Journ. II. str. 383.

⁴⁾ Je li Äiva — Eva zgolj naključek?

¹⁾ Glej Teodor Mommsen „Röm. Gesch.“ I. str. 8 itd.